

Dancs Szabolcs

Segédlet a szerzői jogi státuszok MARC-alapú rögzítéséhez

A digitális tartalmak szerzői jogi státuszának szabványos rögzítése egyre inkább elvárásként fogalmazódik meg az elektronikus könyvtári szolgáltatások üzemeltetőivel szemben, de az egyes digitalizálási projektek esetén is alapfeltételként merülhet fel. Az Országos Széchényi Könyvtár korábban a Közgyűteményi Digitalizálási Stratégiához kapcsolódóan már megfogalmazta ajánlását e tárgyban, javaslatainak egyes elemei a Petőfi Irodalmi Múzeum Digitális Bölcsészeti Központ metaadatolási ajánlásaiban is tetten érhetőek. Az alábbiakban azzal a szándékkal foglaljuk össze az eddigi anyagok tartalmát, hogy különálló segédletként tegyük közzé a szakma különböző fórumain, illetve cikk formájában is publikáljuk ajánlásainkat, abban bízva, hogy minél több szakmabeli tudja majd alkalmazni a leírtakat, valamint hogy a fejlesztők is számolnak majd a jogi közlemények kiemelt fontosságával.

A szabványos jogi és licencközlemények két fő forrása a *Creative Commons* és a 2015-ben debütált *Rights Statements*. A közlemények a digitális objektumok (szerzői) jogi státuszára vonatkoznak, és a kulturális örökségvédelmi intézmények ezek közzétételével kommunikálhatják a digitális formában szolgáltatott (és/vagy tárolt) írott tartalmak szerzői jogi, illetve felhasználhatósági státuszát, amelynek megállapítása nem mindig egyszerű. E segédlet közreadásával nemcsak formai elvárásokat szeretnénk megfogalmazni, hanem egyszersmind támogatást kívánunk nyújtani a jogi státuszok meghatározásához. Utóbbiak rögzítése egyfelől a hozzáféréskezelés alappillére, másfelől segíti a jogi státusz és a könyvtári használat összefüggéseinek statisztikai feltárását, vizsgálatát. A kérdés fontosságát a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet (International Organization for Standardization, ISO) berkeiben is

felismerték. Erre utal, hogy 2020-ban egy új műszaki jelentés (ISO/TR 22038:2020 Information and documentation – Description and presentation of rights information) látott napvilágot, amely a digitálisgyűjtemény-kezelő rendszerek fejlesztőinek, és maguknak a digitális gyűjtemények szolgáltatóinak (első-sorban könyvtáraknak, múzeumoknak) kíván útmutatást nyújtani a hozzáférést érintő jogi, illetve jogosultsági információk rögzítéséhez.

1. Közkincsek

A védelmi idő lejártát követően a szerzői művek engedély nélkül felhasználhatóak. Főszabály szerint a szerzői jogok a szerző életében és halálától számított hetven éven át részesülnek védelemben. A védelmi idő számítására lásd a Szerzői jogi törvény (Szt.) 31. §-át.

1.1. Közkincsként azonosított mű.

Ebben az esetben az intézmény jogtisztázást végzett, és ez alapján állapította meg, hogy a mű közkincsbe tartozik.

540 ###\$aKözkincsnek jelölve\$fPDM\$2cc\$uhttps://creativecommons.org/publicdomain/mark/1.0/

1.2. Észszerű ok van feltételezni, hogy a mű nem jogvédett.

Jellemző eset, hogy az intézmény nem végzett külön jogtisztázást, hanem – a szolgáltatási szabályzatában vagy egyéb vonatkozó dokumentumban (pl. főigazgatói utasításban) rögzített szabály alapján – automatikusan sorolja a művet a közkincsek közé. Ilyen szabály lehet, hogy minden több mint 140 éve kiadott műről az ellenkező bizonyításáig vélelmezzük, hogy közkincs.

540 ###\$aSzerzői jogi státusz nem ismert\$fNKC\$2rs\$uhttp://rightsstatements.org/vocab/NKC/1.0/

1.3. Nem jogvédett, de egyéb ismert jogi korlátozások állnak fenn.

Ilyen lehet például amikor egy közkincs nyilvános szolgáltatásának korlátozását a személyeségi jog védelme indokolja.

540 ###\$aNem jogvédett, egyéb jogi korlátozások\$fNoC-OKLR\$2rs\$uhttp://rightsstatements.org/vocab/NoC-OKLR/1.0/
+
506 1#\$A következő feltételekkel szolgáltatható:\$u[szolgáltatási feltételekhez vezető URI]

1.4. Nem jogvédett, szerződésből fakadó hozzáférési korlátozásokkal.

Ilyen például akkor fordulhat elő, amikor a szponzori megállapodás kiköti, hogy a digitalizált tartalmak meghatározott ideig csak belső hálózaton szolgáltathatók.

540 ###\$aNem jogvédett, szerződési korlátozások\$fNoC-CR\$2rs\$uhttp://rightsstatements.org/vocab/NoC-CR/1.0/ + 506 1#\$aA következő feltételekkel szolgáltatható:\$u[a szerződésben foglalt licencfeltételek alapján meghatározott szolgáltatási feltételekhez vezető URI]
--

1.5. Nem jogvédett, nem kereskedelmi felhasználásra.

Köz- és magán-együtműködésekben (public-private partnership, PPP) megvalósuló projektek esetén előforduló korlátozás.

540 ###\$aNem jogvédett, nem kereskedelmi felhasználásra\$fNoC-NC\$2rs\$uhttp://rightsstatements.org/vocab/NoC-NC/1.0/
--

2. Árva művek

Árva műről akkor beszélhetünk, ha a mű jogosultja ismeretlen vagy ismeretlen helyen tartózkodik, és a felkutatására az adott helyzetben általában elvárható gondossággal, jóhiszeműen elvégzett jogosultkutatás nem vezetett eredményre.

Kedvezményezett intézmény (pl. könyvtár) esetében a felhasználáshoz külön engedélyre nincs szükség. Az árva művek felhasználására lásd az Szjt. IV/A Fejezet. 41/A-41/K. §-át, illetve a 138/2014. (IV. 30.) Kormányrendeletet.

A felhasználás feltételei: az úgynevezett gondos jogosultkutatás lefolytatása, a jogosultkutatás eredményéről nyilvántartás vezetése és a felhasználni kívánt műnek az EUIPO adatbázisában való rögzítése.

540 ###\$aJogvédett – árva mű (EU)\$fInC-OW-EU\$2rs\$uhttp://rightsstatements.org/vocab/InC-OW-EU/1.0/
--

3. Kereskedelmi forgalomban nem elérhető (out of commerce, OOC) művek

2021 júniusában az úgynevezett DSM irányelv* átültetésének következtében egy új rezsim lépett érvénybe, amely a *kiterjesztett hatályú közös jogkezelés* hazai rendszerére támaszkodik, és a kereskedelmi forgalomban nem kapható művek kulturális örökségvédelmi intézmények általi felhasználásának engedélyezését

* Az irányelv teljes címe: *Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/790 irányelve (2019. április 17.) a digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK és a 2001/29/EK irányelv módosításáról*. Elérhető online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex-%3A32019L0790> (2021.06.20.)

egy reprezentatív közös jogkezelő szervezetre bízva, illetve, ilyen szervezet hiányában, lehetővé teszi az OOC-ként azonosított művek szabad felhasználását az említett intézmények által.

A kereskedelmi forgalomban nem elérhető művek meghatározásában az Szjt. 41/L. § (1) bekezdés 2. pontja az irányadó, amely szerint:

„[K]ereskedelmi forgalomban nem elérhető mű: olyan mű vagy szomszédos jogi védelem alatt álló teljesítmény, amelyről a kereskedelmi forgalomban létrehozásához az adott helyzetben általában elvárható gondossággal végzett vizsgálat alapján vélemezhető, hogy a szokásos kereskedelmi csatornákon keresztül a nyilvánosság számára nem hozzáférhető. A mű vagy szomszédos jogi védelem alatt álló teljesítmény nem tekinthető kereskedelmi forgalomban nem elérhetőnek, ha a mű vagy szomszédos jogi védelem alatt álló teljesítmény egyéb változata – ide nem értve a mű átdolgozását – a kereskedelmi forgalomban hozzáférhető.”

Továbbá az Szjt. 41/L. § (4) bekezdése kimondja:

„E fejezet alkalmazásában kereskedelmi forgalomban nem elérhető műveknek kell tekinteni azokat az irodalmi műveket, amelyeket utoljára 1999. augusztus 31-én, vagy azt megelőzően adtak ki Magyarország területén. Nem minősülnek kereskedelmi forgalomban nem elérhető műnek azon irodalmi művek, amelyek utolsó kiadása óta nyolc év nem telt el.”

A fentiek szerint OOC-ként azonosított művek esetén a státuszt jelölni kell.

540 ##\$aKereskedelmi forgalomban nem található (OOC)

Az OOC-művek szolgáltatására vonatkozó irányelv a hatályos jog és a könyvtár szolgáltatási szabályzata alapján az 506-os mezőben meghatározandó.

4. Open Access hozzáférhetővé tett művek

A szerző ez esetben rendszerint kiadói szerződést köt a kiadóval, amely meghatározza a jogait a kiadóval szemben, egyben szabályozza a nyílt hozzáférésű dokumentumok felhasználási jogait. A kiadói szerződésben a szerző engedélyezi a digitális hozzáférhetővé tételt, és erre vonatkozó vagyoni jogának harmadik félre történő átruházását.

540 ##\$aJogvédett\$fiInC\$2rs\$uhttp://rightsstatements.org/vocab/InC/1.0/ + 506 0#\$aOpen access
--

5. Creative Commons (CC) licenc keretében hozzáférhetővé tett művek

A szerző a CC licencsablonjainak alkalmazásával biztosít felhasználási jogot a művére. A további felhasználásokra vonatkozó információt a licenc tartalmazza. A licenc engedélyezi a digitális hozzáférhetővé tételt.

5.1. A szerző művét közkinccsnek minősíti, így az szabadon másolható, módosítható, terjeszthető vagy előadható, akár üzleti célból is.

540 ###\$aCreative Commons CC0 1.0 Univerzális (CC0 1.0) Közkinccs nyilatkozat\$fzero\$2cc\$uhttps://creativecommons.org/publicdomain/zero/1.0/deed.hu

5.2. A mű megosztható és átdolgozható, de a szerzőt megfelelően fel kell tüntetni, hivatkozást kell létrehozni a licencre, és jelezni, ha a művön változtatást hajtottunk végre.

540 ###\$aCreative Commons 2.0 Nevezd meg!\$fby\$2cc\$uhttps://creativecommons.org/licenses/by/2.0/deed.hu

5.3. A mű megosztható és átdolgozható, de a szerzőt megfelelően fel kell tüntetni, hivatkozást kell létrehozni a licencre, és jelezni, ha a művön változtatást hajtottunk végre, valamint ha feldolgozzuk, átalakítjuk, vagy gyűjteményes művet hozunk létre a műből, akkor a létrejött művet ugyanazon licenccfeltételek mellett kell terjesztenünk, mint az eredetit.

540 ###\$aCreative Commons 3.0 Nevezd meg! Így add tovább!\$fby-sa\$2cc\$uhttps://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu

5.4. A mű megosztható és átdolgozható, de a szerzőt megfelelően fel kell tüntetni, hivatkozást kell létrehozni a licencre, és jelezni, ha a művön változtatást hajtottunk végre, ugyanakkor az átalakított vagy a felhasználásával létrehozott művet nem terjeszthetjük.

540 ###\$aCreative Commons 2.5 Nevezd meg! Ne változtasd!\$fby-nd\$2cc\$uhttps://creativecommons.org/licenses/by-nd/2.5/hu/

5.5. A mű megosztható és átdolgozható, de a szerzőt megfelelően fel kell tüntetni, hivatkozást kell létrehozni a licencre, és jelezni, ha a művön változtatást hajtottunk végre, ugyanakkor a mű üzleti célokra nem használható fel.

540 ###\$aCreative Commons 2.0 Nevezd meg! Ne add el!\$fby-nc\$2cc\$uhttps://creativecommons.org/licenses/by-nc/2.0/

5.6. A mű megosztható és átdolgozható, de a szerzőt megfelelően fel kell tüntetni, hivatkozást kell létrehozni a licencre, és jelezni, ha a művön változtatást hajtottunk végre, ugyanakkor a mű üzleti célokra nem használható fel, valamint ha feldolgozzuk, átalakítjuk, vagy gyűjteményes művet hozunk létre a műből, akkor a létrejött művet ugyanazon licenccfeltételek mellett kell terjesztenünk, mint az eredetit.

540 ###\$aCreative Commons 2.5 Nevezd meg! Ne add el! Így add tovább!\$fby-nc-sa\$2cc\$u https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/hu/

5.7. A mű megosztható és átdolgozható, de a szerzőt megfelelően fel kell tüntetni, hivatkozást kell létrehozni a licence, és jelezni, ha a művön változtatást hajtottunk végre, ugyanakkor a mű üzleti célokra nem használható fel, valamint ha a művön változtatást hajtottunk végre, az átalakított vagy a mű felhasználásával létrehozott művet nem terjeszthetjük.

540 ###\$aCreative Commons 2.5 Nevezd meg! Ne add el! Ne változtasd! \$fby-nc-nd\$2cc\$u <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/hu/>

6. Az állam által megszerzett felhasználási engedéllyel érintett művek

A szerző az állam képviselőjével kötött felhasználási szerződésben érvényesíti az őt megillető felhasználási jogokat. A felhasználási szerződésben a szerző engedélyezi a digitális hozzáférhetővé tételt, és erre vonatkozó vagyoni jogának harmadik félre történő átruházását. (Az állam által megszerzett felhasználási engedéllyel érintett művekre példák a Digitális Irodalmi Akadémiában [<https://pim.hu/hu/dia>] található művek.)

540 ###\$aJogvédezt\$fiInC\$2rs\$u<http://rightsstatements.org/vocab/InC/1.0/>
+
506 1#\$aA következő feltételekkel szolgáltatható:\$u[szolgáltatási feltételekhez vezető URI]

7. Kereskedelmi forgalomban lévő művek

Olyan alkotások, amelyeknek jogosultjai egyedileg vagy a kiadón keresztül érvényesítik a műre vonatkozó felhasználási jogokat, kivéve a haszonkölcsönzés esetét.

A szolgáltatás (többszörözés, nyilvánossághoz közvetítés) jelenleg alapvetően engedélyköteles, ha nem elektronikus kölcsönzésről van szó: utóbbi esetén nem szükséges előzetes engedély, közös jogkezelő szervezet intézi a jogdíjak felosztását. Ezen felül az Szt. 38. § (5) bekezdése alapján a művek könyvtárhasználók számára dedikált hálózaton hozzáférhetővé tehetők.

Egy műre általában többféle hozzáférési korlátozás vonatkozik – a hozzáférési korlátozásokat meghatározó 506-os adatmező ismételtető.

7.1. Jogszabályi kivételből adódóan a szabad felhasználás megengedett (archiválás).

540 ###\$aJogvédezt\$fiInC\$2rs\$u<http://rightsstatements.org/vocab/InC/1.0/>
+
506 1#\$aSzabad felhasználás megengedett – archiválás

7.2. Jogszabályi kivételből adódóan a szabad felhasználás megengedett (dedikált terminálon szolgáltatható).

540 ###\$aJogvédett\$fInC\$2rs\$uhttp://rightsstatements.org/vocab/
InC/1.0/
+
506 1#\$aSzabad felhasználás megengedett – dedikált terminálon szolgál-
tatható

7.3. Szerződési felhatalmazás alapján szolgáltatható adott licenfeltételekkel.

540 ###\$aJogvédett\$fInC\$2rs\$uhttp://rightsstatements.org/vocab/
InC/1.0/
+
506 1#\$aA következő feltételekkel szolgáltatható:\$u[a szerződésben foglalt
licenfeltételek alapján meghatározott szolgáltatási feltételekhez vezető URI]

7.4. Szerződési vagy törvényi felhatalmazás alapján felhasználása oktatási célból megengedett.

540 ###\$aJogvédett, felhasználása oktatási célból megengedett\$fInC-
EDU\$2rs\$uhttp://rightsstatements.org/vocab/InC-EDU/1.0/
+
506 1#\$aA következő feltételekkel szolgáltatható:\$u[a szerződésben vagy
jogszabályban foglalt feltételek alapján meghatározott szolgáltatási feltételek-
hez vezető URI]

7.5. Szerződési felhatalmazás alapján nem kereskedelmi felhasználása megengedett (pl. MEK).

540 ###\$aJogvédett, nem kereskedelmi felhasználása megengedett\$fInC-
NC\$2rs\$uhttp://rightsstatements.org/vocab/InC-NC/1.0/
+
506 1#\$a[a szerződésben foglalt licenfeltételek alapján kitöltendő]
